

מתווכחי התקשורת – אתיקה עיתונאית

רקע תיאורטי:

אתיקה עיתונאית היא למעשה כללי המוסר העיתונאי, במסגרת אחריות ציבורית של אנשי התקשורת. מחויבות לאמת ודיוק, הגינות, שמירה על חופש העיתונות וחופש הביטוי תוך נאמנות לכבוד האדם. בתחומים רבים בא לעזרתנו ספר החוקים וקובע כללים של אסור מותר. במקרים אחרים אנו פועלים על-פי הבנתנו. כך פועל גם עיתונאי, בהבדל אחד: הנזק שעלול לגרום שיקול דעת מוטעה של עיתון או של עיתונאי גדול הרבה יותר מן הנזק שאנחנו עלולים לגרום לזולתנו. הסיבה לכך היא הכוח הרב הנתון בידי העיתון¹

לפי כללי האתיקה, העיתונאים הם משרתי הציבור ובתור שכאלה עליהם לגלות אחריות רבה בכל צעד ושעל, כדי שלא למעול באמון שהציבור נותן בהם. חובתם לשמור על **דיוק ומהימנות** במסירת המידע. עיתונאי המוסר מידע מתוך ידיעה ברורה שהמידע איננו נכון - מועל באמון. עיתונאי המעביר מידע מסולף במטרה לשרת צרכים פרטיים של אדם או של מוסד - מנצל לרעה את מקצועו ואת כוחו. כללי האתיקה מדגישים בנוסף את **הגינות העיתונאי**. פיתויים, סחיטות ואיומים הם דרכים בלתי כשורות, ואסור לעיתונאי להשתמש בהן להשגת מידע. באותה מידה אסור לעיתונאי לקבל מתנות מאנשים או ממוסדות שאתם הוא קשור בעבודתו, וזאת מחשש שהדבר עלול להטות את דעתו.

חובתו של העיתונאי לספר לאזרח מה קורה סביבו: מה מתרחש בממשלה, בכנסת ובכל אחד מתחומי חיינו. חובתו לבקר עיוותים ולהוקיע גילויי שחיתות. עם זאת, **העיתונאי חייב לשמור על צנעת הפרט**. עליו להגן על כבודו של האדם, ולהישמר מפגיעה ברגשותיו. אסור לעיתונאי לפלוש לחייו הפרטיים של אדם, ולגלות לציבור את ענייניו וסודותיו רק כדי לספק את יצר הסקרנות של קוראיו או צופיו.

פתיחה + משחק (35 דק'):

אנחנו ממשיכים עם "מתווכחי התקשורת" אחרי שדיברנו על "מהו עיתונאי" – קווים לדמותו והמשכנו עם "מהן חדשות", נשוחח כולנו יחד על – **אתיקה עיתונאית**. לפני שאנחנו צוללים פנימה בואו נשחק משחק קטן. בואו יחד נבנה לנו תקנון, מעין "המותר והאסור" בעבודת העיתונאי לפי ראותנו.

אלה הכללים: אנחנו נתחלק ל-3 קבוצות וכל קבוצה תשלח נציג מטעמה בתורה לקחת עיגול מהכובע שבמרכז החדר. בעיגולים כתובים אירועים או מקרים שבהם נתקל עיתונאי בעבודתו

¹ "אתיקה עיתונאית", פרופ' א. ווהל, ש. ליפקין, ה. אנוש מתוך: הספרייה הווירטואלית של מט"ח

השוטפת. עליהם לקבוע יחד האם הדברים מתאימים למערכת המגבלות המקצועיות, קרי, התקנון. במידה וכן, יודבקו העיגולים על הרקע הלבן בשקופית 2. מה שנשאר מחוץ לתקנון ולא יוסכם על חברי הכיתה כולה, יישאר בצד ולא ייכנס אליו.

שימו לב: העיגולים (סה"כ 12 במספר) מופיעים בשקופיות הנספחים בסיום. אפשר לגזור אותם ואז לניילן ויש לכם אחלה של פעילות שמורה לפעמים הבאות.

אחרי כל בחירה נכונה של קבוצה, עלינו לתת דוגמא לסיטואציה שמתוארת.

1. **עיתונאי יכול לקבל הטבות או מתנות בתמורה לפרסום אייטמים בעיתון** – ממש לא בתקנון שלנו. לדוגמא: האם בתמורה לפרסום חיובי בעיתון עיתונאי יכול לקבל מאוליגרך מתנות בשווי עשרות אלפי שקלים?
2. **על עיתונאי לשמור על חיסיון המקורות שלו בכל מחיר** – אנחנו שומעים לפעמים על מקרים שבהם המשטרה מבקש מעיתונאי "להסגיר" את המקור לדיווח שלו וזה מסרב. תחשבו רגע, מה היה קורה אם כל עיתונאי היה מספר מאיפה הוא מקבל את הידיעות שעליהן הוא מדווח? יום אחרי, אף אחד כבר לא מעביר לו חדשות 😊
3. **העיתונאי יכול להוסיף פרטים שלא באמת קרו כדי "לתבל" את הידיעה** – על העיתונאי לספר את האמת כפי שהיא? להוסיף דברים שלא התקיימו בכלל, חוטא לבסיס המקצוע שנקרא – עיתונות. בסופו של דבר, מדובר גם על יושרה מקצועית ולמי שאין אותה, לא יכול להישאר זמן רב במקצוע הזה
4. **עיתונאי יכול לפרסם אודות נטיות המיניות של שחקן תיאטרון שנמצא ב"ארון" אם העניין רלוונטי לידיעה** – האם מדובר ברכילות זולה וצהובה כדי לספק את יצר הסקרנות הטבעי של בני האדם? האם יש כאן פגיעה בזכות האדם לפרטיות? היכן עובר הקו האדום?
5. **תפקיד העיתונאי הוא בין היתר להגן על חופש העיתונות ועל חירות הביטוי** – "כלב השמירה של הדמוקרטיה" לא ינום ולא ישן ותפקידו הלא רשמי הוא להגן על הערכים הדמוקרטיים החשובים שהם נשמת אפה של כל מדינה דמוקרטית מתוקנת.
6. **ניתן לפרסם בעיתון "האשמה" מבלי לתת לאדם "המואשם", אפשרות להגיב על כך** – איפה ההגינות? היכן החובה לראות את "התמונה המלאה" ולשמוע את כל הצדדים לפני שמעצבים את דעתנו בעניין כלשהו?
7. **אין העיתונאי יכול לאיים או לסחוט את מושא כתיבתו בתמורה לקבלת ידיעות חדשות ממנו** – "עם כוח גדול באה אחריות גדולה" (אמר פיטר פארקר, ספיידרמן) ולכן אסור לעיתונאי להשתמש בכוחו הגדול (חיים ומוות ביד הלשון והעפרון!) להשתמש באמצעים פסולים כדי להביא ידיעות חדשות אל המערכת.
8. **על העיתונאי החובה להימנע מהוצאת דיבה על אדם. אין לפרסם דבר שקר שיפגע בשמו הטוב של אדם כלשהו** – שקרים בסופו של דבר מתגלים ולכן, העיתונאים עלולים לקבל תביעת דיבה גדולה במידה ופרסמו בכוונה דבר שקר כלשהו. על הממונים עליהם – עורכים, לבדוק ב"עין שנייה" האם הידיעה שהובאה אל שולחנם מבוססת על אמיתות.
9. **על העיתונאי לנהוג זהירות מיוחדת כאשר מדובר באדם העומד למשפט (סובידיצה) - ברגע שנפתח משפט נגד מישהו, מותר לעיתונאי לפרסם רק את הדברים הנאמרים בבית המשפט. אסור לעיתונות לפרסם וידויים ועדויות, העלולים להשפיע על העדים, על דעת הקהל או על החלטות השופטים.**

10. לעיתונאי אין שום גוף רשמי שיכול לפקח על עבודתו מלבד מקום עבודתו – לא נכון. מועצת העיתונות שאמונה על קיום תקנון האתיקה העיתונאית, יכולה להפעיל את בית הדין כלפי עיתונאים שהפרו את הכללים ולהשית עליהם עונשים של אזהרה, נזיפה, פרסום התנצלות ואף השעיה.

11. העניין הציבורי הוא זה שבסופו של דבר מכריע, האם לפרסם ידיעה, כשיש התנגשות בין זכות הציבור לדעת לבין זכות האזרח לפרטיות – שאלה לדיון: עד כמה "העניין הציבורי" מובהק בסיטואציה מסוימת? איפה עובר הגבול שבין הצורך הגדול לפרסם לבין הרצון המוסרי לשמור על שמו הטוב של אדם שרק נחשד במעשים לא הולמים.

12. על העיתונאי להימנע מניגוד אינטרסים בין עבודתו המקצועית לחייו הפרטיים - למשל: למבקרת אמנות אסור לפתוח גלריה לתמונות. לכתב כלכלי המסקר את הבורסה אסור לרכוש מניות הנסחרות בה, ולא בריא שעל החידושים בשוק המחשבים האישיים ידווח עיתונאי, שאשתו או בנו מנהלים עסק למחשבים. כל האיסורים האלה נועדו למנוע מצב שבו עיתונאי יתפתה וינצל את הכוח שבידיו לקידום ענייניו האישיים, בכוונה ושלא בכוונה. אפשר לומר, כי בעניין הזה העיתונאי הוא סנדלר שחייב ללכת יחף.

אנחנו עוברים עם התלמידים על כל המקרים (12) כשבכל שקופית נראה את הדוגמא ונערוך עליה דיון כיתתי. יש סרטונים, כתבות ואפילו סיפור שקרה באמת.

לסיכום (10 דק'):

היום הצלחנו להבין את הכללים במרחב התקשורתי של העיתונאי, על המותר והאסור בעבודתו המקצועית. אם אזרח מן השורה שאינו עיתונאי נזהר בלשונו, אז על אחת כמה וכמה – העיתונאי. יש לכתבים, שדרנים, מפיקים ועורכים כוח עצום שיכול "להפיל" אנשים מכיסאם הרב ולהעלות אחרים ל"מלוכה". ולכן, עליהם לפעול לאורו של התקנון שקבעה מועצת העיתונות, אחרת, הם יכולים להיתבע ואפילו לאבד את מקום עבודתם.

התקנון שנקבע אי שם ב-1963 (בהשראת מודל בריטי) ומאז עובר עדכונים הוא "האורים והתומים" של כל עיתונאי באשר הוא. מבחינת איש התקשורת, זה כמו לנסוע הביתה בלי ווייז, אתה תמיד תדע את הדרך הנכונה לשם, גם אם יעירו אותך באמצע שיעור 😊.

ומה קורה במקרים שבהם הרצון לפרסם ולשמור על ערכי הדמוקרטיה מתנגש עם הזכות לפרטיות של נבחר ציבור? לדוגמא: האם הגברת נתניהו ביקשה כמתנת יום הולדת, לכאורה, תכשיטים בשווי אלפי דולרים? מתי זה נוגע אלינו, הציבור? האם פרסום "סקופ" הוא בכל מחיר?

ממליץ לכם לשלוח בקבוצת הוואטספ את התקנון המעודכן (מ"העין השביעית") ואפילו להדפיס ולתלות על לוח המגמה: <https://www.the7eye.org.il/ethics/3347>